De Verkeerde Wereld

Boek 3

Een beschrijving van het leven
van A.M.M. Storm v.d. Chijs
Nederlands eerste feministe

Affiche De Suffragettes
Lithografie
Auteur; W.J.M. Boonenburg

De Verkeerde Wereld

Boek III

Een roman over de emancipatie van een vrouw
in de negentiende eeuw

Een levensbeschrijving van Anna Maria Margaretha Storm –van der Chijs

Auteur; W.J.M. Boonenburg

Hoofdstuk 1

Inhoudend;
- **Delft**
- **Een theevisite aan de Koornmarkt**
- **Een vergadering aan de Oude Delft**
- **Een noodzakelijke visite**
- **Een feestelijke opening**

Delft

Het was een zonnige lentedag, deze 8e april in 1846. De natuur was ontluikend, de bomen langs de gracht op de Oude Delft vertoonden schuchter hun eerste groene blaadjes na de strenge winter, terwijl groepjes mussen luid ruziënd van boomkruin naar boomkruin vlogen.

Mienette stond voor het raam van de bovenetage van haar woning aan de Breedsteeg. Haar geboortehuis dat zij bij testament door haar moeder aan haar was toebedeeld. Meewarig keek Mienette over de Oude Delft richting Oude Kerk en zag hoe een aantal kinderen de brug afrennend hun hoepels in bedwang trachtten te houden. Een handkar, met groenten en fruit, stond een paar huizen verderop. De groenteman trachtte zijn waar te slijten aan één van de dienstboden, die op zijn gebel opendeed. Een platbodem in de gracht werd door een schipper voortgeboomd naar de plaats van bestemming.

Oude Delft met de Oude kerk

Ze was nu 31 jaar oud, was getrouwd geweest en had haar man, dominee Willem Storm, na twee maanden huwelijk al naar zijn begraafplaats moeten brengen. Wat zou het leven voor haar nog in petto hebben? Haar gedachten gingen terug naar die gedenkwaardige dag in februari, waarop haar moeder, nu zes weken geleden, overleed. Bij haar afscheid van deze wereld waren zij aanwezig geweest. Zij, Mienette, haar broer Jacobus en zijn vrouw Christine met de kleine Anna Suzanna en twee dienstboden, Sjaantje en Maria, die haar moeder het meest aan het hart lagen.

Zij waren door hun moeder aan haar sterfbed geroepen om definitief afscheid te nemen. Goed bij zinnen had haar moeder zich toen nog getoond, met zachte stem had zij hen voor de laatste keer toegesproken. Een afscheidswoord dat voor hen allen een duidelijke inhoud had.

" Lieve kinderen," had zij gezegd, " ik wil jullie nog iets zeggen voordat ik jullie voorgoed verlaat." Moeder zat toen in een aantal kussens in haar bed in de ruime slaapkamer op deze eerste etage, een kamer die nu slechts op twee deuren afstand in de gang van haar was verwijderd. Haar dunne haren sliertten om haar gezicht, haar gloeiende wangen stonden in schril contrast met de bleekheid van haar gezicht. Haar gezicht toonde vermoeid, het had zijn vroegere glans verloren. Haar grote liefdevolle ogen keken hen allen één voor één aan. Alsof zij hun voorkomen in haar geheugen wilde prenten. Ze had een paar weken daarvoor een lichte beroerte gehad, waardoor haar grip op het leven onzeker was geworden. Toen drukte zij zich enigszins op en keek ernstig in het rond. Zij nam een ieder van hen nogmaals zorgvuldig op. Hun gezichten stonden strak en droevig. Christine had haar gezicht deels achter haar zakdoekje verborgen.

" Ik heb jullie laten roepen, kinderen, " zei haar moeder met zwakke stem, " omdat ik jullie liefheb. Ik heb u allen lief en ik wil u ook nog iets zeggen, waarvan ik wens dat u dat altijd zult onthouden. Ik ga u aanstonds verlaten, ik voel de kracht langzaam uit mijn lichaam wegebben. U zult mij na vandaag niet meer zien."

Op dit moment werd zij onderbroken door Anna Suzanna, hun 14 jarige nichtje, dat in een erbarmelijk snikken uitbarstte en fluisterde; " Nee, oma, nu nog niet. Ik hou zo veel van u."

Moeder wachtte toen een ogenblik en vervolgde op zachte toon, die iedereen tot bedaren bracht en zei; " Als gij mij liefhebt, moet gij mij niet storen. Luister naar wat ik nog wil zeggen. Ik wilde over uw zielen spreken. Sommigen van u zijn zeer zorgeloos. Gij denkt alleen aan de zaken van deze wereld. Ik wil u doen bedenken en onthouden dat er een schonere wereld is. Een wereld waar Jezus is. Ik ga daarheen. Ook u kunt daarheen gaan; die wereld is voor u, zowel als van mij. Maar als gij daarheen wilt gaan, moet gij niet los, zorgeloos en gedachteloos leven. U moet dan een echt Christen zijn. Gij moet altijd onthouden, dat gij allen, één voor één, engelen kunt worden en voor eeuwig engel kunt blijven. Als gij een Christen bent, zal Jezus u helpen. Gij moet tot Hem bidden; gij moet de geschriften des Heren lezen….."

Op dit punt bedacht zij zich een moment en keek ons allen medelijdend aan en zei treurig; "Ach, gij kunt niet lezen! Arme zielen!"

Moeder had toen ineens één van haar mindere momenten wanneer zij ons niet meer herkende. Toen verborg zij haar gezicht in één van de haar omringende kussens en huilde zachtjes, totdat de gesmoorde geluiden van ons haar weer een impuls gaven.

" Het is niets, vergeef mij. Ik heb voor u gebeden en ik weet dat Jezus u allen zal helpen al kunt u zijn geschriften niet lezen. Doet allen uw best, bidt elke dag; vraag Hem om u te helpen en laat u door de dominee uit de bijbel voorlezen zo dikwijls gij dat kunt. Dan denk ik dat ik u allen weer in de hemel zal ontmoeten."

Verslagen hadden wij om haar bed gestaan. Stil en afwachtend.

" Ik weet," had haar moeder vervolgens gezegd, " dat u mij allen zeer lief hebt. Ja, dat weet ik. Er is niemand onder u, die niet altijd heel goed voor mij is geweest. Als u in de toekomst

nog eens aan mij denken wilt, als ik naar de heer Jezus ben gegaan, dan weet ik zeker dat ik u weer terug zal zien in Zijn paradijs."

Mienette dacht nu aan de ongemakkelijke situatie waar zij zich toen in bevonden. Zij hadden zich heel dicht rondom het bed geschaard. Een ieder van hen wilde moeder nog eenmaal aanraken, een liefdevolle kus geven om vervolgens hun uitgeputte moeder alleen te laten met de dokter en de dominee. Zij hadden zich daarna teruggetrokken in de salon. Beduusd van datgene wat zich in de slaapkamer had afgespeeld. Jacobus, Christine en Anna Suzanna, die sinds januari dit jaar bij hen woonde, waren laat in de avond teruggegaan naar hun woning aan de Koornmarkt. Zij, Mienette, had met de dokter de hele nacht bij haar stervende moeder gewaakt. Vroeg in de ochtend tegen het aanbreken van het ochtendgloren was zij ingeslapen en had zij haar laatste adem uitgeblazen.

Mienette richtte zich bruusk op, wendde zich van het raam af en schudde de gedachten aan deze droevige dag van zich af. Zij streek met haar handen over haar kapsel en liep naar haar schrijfbureau dat in de hoek van de kamer stond. Mienette opende de klep van de secretaire, zette zich op een stoel, streek nogmaals met haar handen over haar donkerblonde haar om haar opwellende gevoelens te beteugelen.

" Sterk moet ik zijn!" dacht ze bij zichzelf. " Denken aan de toekomst. Niet in een hoekje gaan zitten pruilen. Het is toch al zes weken geleden!"
Mienette pakte haar gouden vulpen en een blad postpapier waar in een blinddruk haar naam en die van haar overleden echtgenoot stonden ingeperst. Ze moest nog een noodzakelijke brief schrijven aan het stadsbestuur. De eerste regels vloeiden al uit haar vulpen;

Aan de Edel. Achtbare Heeren,
Burgemeester en Wethouders der stad Delft.

Mienette haalde nog eens een keer diep adem, veegde met de rug van haar hand over haar wang om een enkele traan te wissen. Haar gedachten van daarstraks hadden haar toch meer aangegrepen dan ze had verwacht. Vervolgens schreef zij;

Geeft met gepaste eerbied te kennen, Anna Maria Margaretha van der Chijs, Wed. van Wel. Eerw. Zeer geh. Heere Willem Storm, laatst Predikant der Hervormde Gemeente te Utrecht; dat de adressante met de dames;

mevr. Roorda - de Jong
mevr. Cohen – Stuart
mevr. V.d. Chijs – Kesman
mevr. Verhoeff – Hoogeveen
mevr. V. Mandele – v. Mandele
mevr. Kleijn – v. Willigen
dhr. Dominee Molenkamp
en
mevr. Kleijn v. Willigen – v. Willigen

het voornemen heeft opgevat om in deze Stad ene inrichting daar te stellen in welke behoeftige meisjes tussen 12 en 15 jaren oud, onderricht genoten hebbende op de stadsscholen, verder onderwijs zal gegeven worden in naaijen, breijen en andere vrouwelijke handwerken en bezigheden, terwijl voornemens bevoegden onderwijzer het reeds voor hen genoten onderright in lezen, schrijven en cijferen zal worden

herhaald.
Daargene herhalingsschool mag worden opgeright zonder authorisatie van Uw Edele Achtb. zoo neemt de adressante de vrijheid, zich bij deze tot u Ed. Achtb. te wenden, met verzoek aan haar en bovengenoemde dames die oprichting te willen toestaan.

't Welk lovende zij als eer heeft
met de meest verschuldigde hoogachting te blijven,

Edelachtbare Heeren,

Delft 8 april 1846

Uw achtbare, dienster & dienares

Wed. W. Storm
A.M.M. van der Chijs

(Bron; Archief Delft)

Nadat Mienette haar brief had beëindigd, legde zij haar vulpen weer in het bakje in de secretaire, pakte de met vloeipapier omwikkelde press-papier en drukte deze voorzichtig op het geschrevene. Las de brief nog eenmaal door voordat zij hem tenslotte in de geadresseerde enveloppe stak.

Een Theevisite aan de Koornmarkt

Nadat Mienette haar brief om een Leer- en Werkschool te mogen opzetten had afgegeven aan de bode van het stadhuis, liep ze met een kordate pas richting Koornmarkt 69 waar haar broer Jacobus en haar schoonzus Christine woonden. Ze stak de Oude Langedijk over, liep de Touwbrug af om vervolgens via de westzijde van de gracht naar het huis van haar broer te lopen. Aangekomen bij de wit gepleisterde gevel, trok zij aan de koperen knop van de huisbel. Na enige momenten ontstond er enig rumoer in de hal achter de zware blauw geverfde huisdeur en deed Christine open.
" Hallo Mienette, kom verder."
Achter de rokken van zijn moeder verborg de 4 jarige Jacobus jr. zich.
" Geef jij tante Mienette eens een handje, Jacobus!"
Jacobus keek zijn moeder vertwijfeld aan, wierp een blik op zijn tante om vervolgens het op een lopen te zetten richting salon van de luxueus ingerichte woning.
" Nou ja, Jacobus!! Wat doe je nu? Geef je tante Mienette geen handje?"
" Ach Christine, laat maar. Ik weet hoe kinderen reageren als ze met wat minder bekenden in aanraking komen."
Mienette deed haar korte bruine mantelet á pelerine af en hing deze aan de eikenhouten kapstok die aan de witgepleisterde muur van de gang hing en legde haar kleine luifelhoed met donkerbruine linten op de kapstokplank. In haar keurige donkergroene japon met smal toelopend lijfje waaraan de wijde geplooide rok bevestigd was, volgde Mienette haar schoonzus naar de salon waar de kleine Jacobus driftig zijn hobbelpaard bereed.
" Kijk eens mama, hoe hoog ik al kan!"
" Wees maar voorzichtig, Jacobus, straks val je er nog vanaf!"
" Kom Mienette, ga lekker zitten, dan zet ik alvast het water op voor de thee. Jacobus zou straks om een uur of vier langskomen als hij voldoende ruimte had op zijn werk in het Boterhuis."
Miente keek via de openstaande schuifdeuren in de voorkamer waar Anna Suzanna voor het raam zat te borduren.
" Hallo Anna," zei Mienette, terwijl ze de voorkamer inliep, " wat ben je aan het doen?"
" Ik borduur een kussen voor tante Christine. Zij was er al mee begonnen maar heeft het nooit afgemaakt. Nu ik hier toch ben, mag ik het afmaken."
" Het ziet er mooi uit, Anna. Heb je dat nog van oma geleerd?"
" Ja. Oma heeft me heel veel van handwerken geleerd. Haken, breien en ook borduren. Borduren doe ik het liefst. Ik vind het leuk om met al die kleurtjes te werken."
" Je kunt het hier ook goed zien, hè. Zo voor het raam. Ik kom vandaag op visite bij Christine en Jacobus. Een kopje thee drinken. Kom jij straks ook bij ons zitten?"
" Ja dat wil ik wel doen, als tante Christine het goedvindt."
" Natuurlijk vind ze dat goed."

Mienette zette zich op één van de notenhouten stoelen met gestreepte tijme zitting van het Biedermeier eetkamer ameublement dat in een hoek van de salon stond. Rondom de gietijzeren haard langs de muur, stonden een tweetal fauteuils, eveneens van notenhout, maar met een lederen bekleding uitgevoerd. Aan de wanden hing een aantal schilderijen die een landleven voorstelde en aan de andere lange muur van de salon stond een dressoir waarin Christine haar porseleinen theeservies bewaarde. Naast het dressoir stond een luxe vitrinekast waarin Christine allerlei prullaria verzamelde dat naar haar mening een gevoelswaarde bezat.
" Zo Mienette, de thee staat te trekken, nu kunnen we even gezellig babbelen."
Jacobus zette zijn hobbelpaard weer in beweging totdat hij een bepaalde cadans had bereikt.

“ Mienette,” zei Christine, “ we hebben de opbrengsten van de Kerstloterij nog eens bekeken en ik moet je zeggen, die waren niet schamel. Mede dankzij het geborduurde canapé kussen dat onze Hare Majesteit Anna Pavlovna heeft ingebracht, heeft de loterij totaal fl. 1038,- opgeleverd. Dat is een mooi bedrag om te besteden aan de gezinnen van armlastige ambachtslieden.”
“ Zeker, Christine. Dat is eigenlijk boven verwachting.”
“ Maar we hebben de spulletjes van de loterij dan ook drie dagen lang mogen tentoonstellen in de grote zaal van het stadhuis. Er zijn toen heel veel mensen, die er 3 cent voor over hadden om de spullen te bezichtigen, komen kijken.”
“ En, hebben jullie al gezinnen geselecteerd die voor de besteding van het loterijbedrag in aanmerking komen?”
“ Jazeker, wij hebben een kleine 80 personen gelukkig kunnen maken met een welkome aanvulling op hun schamele inkomen.”
“ Hoeveel loten hebben jullie uiteindelijk verkocht?”
“ Ruim 2000 lootjes hebben we, met ons drieën, aan huis verkocht en die bij ons zijn opgehaald en betaald.”
“ Hoe loopt de verkoop van jouw boek eigenlijk, Mienette?”
“ Ach, ik mag wel zeggen, niet slecht. Boekhandelaar Heringa, hier op de Markt, heeft in totaal vijfhonderd exemplaren gedrukt van de leerredenen van mijn overleden man. Er zijn meer dan 100 exemplaren bij voorintekening al verkocht. Een dertigtal boeken zijn direct aan het hof van de Oranjes geleverd. Vooral de koningin heeft veel interesse voor de leerstellingen van mijn Willem, zij heeft 12 exemplaren besteld. Een ander groot aantal zijn er door diverse boekhandelaren hier ten lande besteld en afgenomen o.a. in Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Vlissingen en Middelburg. Een tiental boeken zijn naar boekhandels in Haarlem en Amsterdam verstuurd. In Utrecht worden de boeken in de boekhandel van de kerk aan het Domplein verkocht. Hoeveel boeken er in die boekhandels zijn verkocht, kan ik niet zeggen. Wat ik wel kan zegen dat van de voorintekenaars ruim negentig procent het boek al hebben afgehaald en betaald. Ik hoop met de opbrengst van deze boeken de schoolinventaris voor mijn Leer- en Werkschool te kunnen bekostigen, zodat wij eind deze zomer met onze school kunnen starten. Ik moet nog een actie opstarten via advertenties om leerlingen voor de school aan te trekken. Een aantal ouders heb ik al persoonlijk benaderd, voor sommigen is het schoolgeld van 40 gulden te hoog. Daar moet ik nog wat op verzinnen.”
“ Ik vind dat ook nogal hoog, Mienette.”
“ Tja, ik heb niet alleen de onkosten van het beschikbaar stellen van mijn nieuwe woning aan de Verwersdijk voor deze school, maar ik moet ook het salaris betalen van de onderwijzer die in de woning zal gaan wonen. Zou Anna Suzanna zin hebben om op mijn school onderwijs te volgen? Zij is nu 14 jaar en kan nu nog makkelijk geplaatst worden. Door haar verblijf in Zuid Afrika en Oost Indië heeft ze eigenlijk te weinig onderwijs in de Nederlandse taal gehad.”
Christine liep naar het dressoir deed een van de glazen deurtjes open en pakte het benodigde servies. Vervolgens liep ze naar de kamer en suite en zei; “ Anna, kom je ook thee drinken, ik ga zo direct inschenken.”
“ Ach, Mienette. Jacobus en ik staan volledig achter het idee dat Anna Suzanna baat zal hebben bij het volgen van deze vorm van herhalingsonderwijs. Nu woont ze bij ons en helpt ze ons een beetje in de huishouding, een echte opleiding kunnen wij haar natuurlijk niet geven. Ze is niet sterk in het schrijven van goed Nederlands en het schoon schrijven is ronduit slecht. Ik ben er in ieder geval voor om haar nog een paar jaar op school te doen.”
“ Zou jij het leuk vinden om naar de nieuwe school van tante Mienette te gaan, Anna?”
Met een afwezige blik in haar ogen, en met haar gedachten nog bij het kussen, knikte Anna Suzanna dat ze wel naar die school wilde.

Op dat moment klonk een heftig belgeluid in de gang en werd de huisdeur met een klap dichtgegooid.
“ Papa, papa!!” riep de kleine Jacobus enthousiast. Hij stapte snel van zijn nog hobbelende paard, rende naar de salondeur om even later in de armen van zijn vader te vliegen.
“ Hallo, lieve knul van me,” klonk het uit de gang. Even later kwamen de beide Jacobussen de salon binnen.
“ Hallo zusje,” zei Jacobus terwijl hij met Jacobus jr. nog op zijn arm, Mienette een zoen gaf.
“ Dag lieverd,“ zei hij tegen Christine die even later naar de keuken ging om verse thee te gaan zetten.
“ Zo, Mienette. Hoe staat het leven. Nog steeds alleen in de Breedsteeg?”
Terwijl Jacobus dit zei glipte de kleine Jacobus van zijn knie om zijn hobbelpaard weer te gaan berijden.
“ Ach, Jacobus, plaag me er niet mee. Het is zo akelig stil in dat grote huis sinds Anna Suzanne definitief bij jullie woont. Nu is ook onze oudste dienstmeid, Sjaantje, vertrokken. Moeder heeft haar in haar testament bedacht met een ruim legaat zodat ze zorgeloos haar oude dag kan beleven.”
“ Sjaantje al weg??”
“ Ja. Ze is bijna veertig jaar bij moeder in dienst geweest. Het is voor mij wel even wennen dat ik nooit meer even aan haar goede raad kan vragen. Ze is nu voorgoed verhuisd naar een kleine woning aan de Asvest. Ze heeft mij verteld dat ze nu graag op zichzelf wilde zijn.”
“ Nu, dit had ik niet van haar verwacht,” zei Jacobus.
“ In ieder geval zit ik nu alleen met Maria in dat grote huis. Ik heb het huis als gemeubileerd te huur gezet. Dan kan ik ergens anders gaan wonen; bijvoorbeeld bij jou,” grinnikte Mienette bij zichzelf.
“ Bij ons?? Hoor je dat Christine,” die net de thee in schonk.
“ Hoor je dat? Mienette wil bij ons komen wonen!”
“ O, ja, Mienette? Ik zou dat best heel leuk vinden en Anna Suzanne ook. Maar wil je dat echt? In een gezin wonen?”
“ Ach, wel nee. Het is maar gekkigheid van me. Ik heb genoeg huizen om in te gaan wonen.”
“ Zeg, Mienette. Hoe vordert de bouw van je nieuwe woning aan de Verwersdijk?”
“ Wil je een of twee schepjes suiker, Mienette?” vroeg Christine die inmiddels de thee had ingeschonken en de melk en suiker op tafel had gezet.
“ Twee graag, Christine. De bouw van de woning vordert gestaag. De oude stallen en het vervallen koetshuis in de tuin van de Voorstraat zijn gesloopt, de fundering voor de nieuwe woning is gelegd en de opbouw van het huis kan beginnen. Als alles meezit kunnen we eind augustus de school officieel openen in dat nieuwe pand. Ik moet alleen nog een bevoegde onderwijzer zien te contracteren die als pensionhouder in mijn plaats optreedt. Ik hoop dat ik iemand vind met een gezin. Het huis is behoorlijk groot het zal 6 kamers gaan tellen waarvan er 2 benut gaan worden als leslokaal. Ik denk dat ik de school op de begane grond ga situeren. Dan kan het onderwijzersgezin in de woning ernaast, Cellebroerstraat 12 gebruiken.”
“ Je haalt je wel erg veel op de hals, Mienette. Wie moet de gang van zaken op de school gaan controleren en aansturen?”
“ Dat is helemaal geen probleem,” antwoordde Mienette, “ de school krijgt een bestuur van zes capabele bestuurderessen plus dominee Molenkamp. Ik heb er het volste vertrouwen in dat de school zal groeien en bloeien.”
“ En onderhand zit jij zonder huis. De Breedsteeg ga je verhuren en ik neem aan dat je niet onder je huurders wil verblijven. Je huis aan de Voorstraat heb je ook al verhuurd aan die…..”
Mienette viel haar broer abrupt in de rede.
“ Ja, Jacobus. Ik weet het. Op dringend verzoek van de koning en de koningin heb ik dat huis ter beschikking gesteld aan de hertogin van Normandië. Na het overlijden van de Franse

troonpretendent Louis Charles de Bourbon in het hotel Casino Royaal hier op de Oude Delft, kon ik de koninklijke familie niet teleurstellen. De politieke verhouding met de Bourbons in Frankrijk is allesbehalve florissant te noemen. Officieel is die Naundorff nooit als Louis XVII erkend, maar om alle stromingen in het politieke veld te vriend te houden heeft men besloten de hertogin hier in Nederland onderdak te bieden."
" Ja, maar wel in jouw huis!"
" Precies, Jacobus, en met mijn instemming!"
" Ik weet soms niet waar jij mee bezig bent, zusje. Waar wil je nu gaan wonen?"
" Zoals ik al zei; bijvoorbeeld hier."
" Nu maak je het wel erg bont, Mienette!"
" Het is maar voor even," reflecteerde Mienette op Jacobus opmerking.
" Als hier alle zaken m.b.t. de afhandeling van de nalatenschap van het testament zijn gedaan, wil ik een reis maken naar Duitsland. Dan heb ik geen huis nodig. Voila!"
" Naar Duitsland? Hoe kom je nu weer op dat idee?"
" Heel simpel. Kroonprinses Sophie heeft het me voorgesteld en zij heeft mij geïntroduceerd aan het hof van haar vader Wilhelm van Württenberg in Stuttgart. Zij heeft al voor een vrijgeleide naar Stuttgart gezorgd en ik kan gaan wanneer ik wil!"
" Wel heb je ooit. Hoor je dat, Christine!"
" Jazeker, Jacobus. Ik vind het niet eens zo'n slecht idee. Mienette is hier toch altijd welkom?"
" Dus je start hier een Leer- en Werkschool. Zegt je woonhuizen op en je vertrekt naar Duitsland. Wat bezielt jou ineens?"
" O, ik wil als onafhankelijke vrouw wel eens wat van de wereld zien. Het enige dat mij stoort is dat ik geen reisgezel heb. Het is zo saai om alleen te reizen. Wil jij niet met me meegaan, Christine?"
" Wel heb ik ooit?" zei Jacobus, die bijna van zijn stoel van verbazing viel.
" Nee, Mienette. Dat doe ik niet hoor. Ik heb mijn gezin," zei Christine, " waarom vraag je Jacobus niet om mee te gaan?"
" Jacobus??" riep Jacobus sr. verschrikt uit.
" Niet onze kleine Jacobus, Mienette, maar die van Pieter Otto. Hoe oud zou hij nu zijn Jacobus. Zo'n jaar of 15/16? Dat is toch een prachtige leeftijd om op reis te gaan en wat van de wereld te gaan zien."
Mienette fronste haar wenkbrauwen, dacht een moment na en zei toen; " ik geloof dat dat nog niet eens zo'n onaardig idee is, Christine. Vind jij ook niet, Jacobus. Ik zal Pieter Otto een briefje sturen en vragen of hij geen bezwaar heeft."
" Zo, dat is dan ook geregeld," zei Jacobus enigszins ironisch, " wat ik jou nog wilde vragen, Mienette, is het volgende; wat doen we met de boerderij op Delfgauw? Ik heb er zeker geen zin in en geen tijd voor om dat boerenbedrijf te gaan runnen. Pieter Otto heb ik ook al gepolst, die moet er helemaal niets van hebben. Ik stel voor alles te verkopen. De hele boerderij inclusief de landerijen en de weilanden."
" Makkelijk gezegd, Jacobus, " zei Christine terwijl zij voor iedereen nog een keer thee inschonk en een biscuit serveerde, " waar vind je in deze tijd nog een koper voor zoiets?"
" O, die weet ik wel te vinden hoor, Christine. De vader van José Van Mandele is regent van het Nieuwe Gasthuis. Ik heb gehoord dat de regenten willen investeren in onroerend goed. Ik denk dat ik dat college wel kan benaderen. José is de lievelingsdochter van haar vader en bovendien één van de bestuurderessen van mijn nieuwe school. Ik zal haar eens polsen."
" Dat zou een mooie kans zijn, Mienette. Ik heb eens een grove schatting gemaakt. Het is een grote boerderij, ik denk dat hij bij verkoop wel eens 12.000 gulden zou kunnen opbrengen. Dat zou voor ons drieën, na aftrek van de kosten, zo'n 4000 gulden per persoon opleveren."
" Jij weet ook altijd overal een oplossing voor te bedenken, hè Mienette."

“ Tja, dat noemt men nu ‘creatief’ omgaan met je contacten.”
“ Overigens heb ik me eens verdiept in de situatie van de weeskinderen hier in de weeshuizen aan het Oude Delft. Het blijkt dat zowel de jongedames als de jongeheren veel te lang gebruik maken van de voorzieningen die de weeshuizen bieden. Zij kunnen moeilijk geplaatst worden bij particuliere ondernemers. De arbeidsmogelijkheden in Delft zijn voor de weeshuismeisjes minimaal. Voor de jongens is het iets minder cruciaal, maar laat toch te wensen over. Eigenlijk zou er een grote arbeidsopvang voor de meisjes en de jongens moeten worden gerealiseerd zodat zij zichzelf, bijvoorbeeld op een boerderij of particulier bedrijf, kunnen bedruipen.”
“ Hoe zou je dat dan willen realiseren?” vroeg Jacobus, “ zoals in de kolonies van Frederiksoord! Zelfstandig wonen in een communale gemeenschap waar ze kunnen werken aan hun toekomst. Staat jou dat voor ogen voor die jongens en meisjes, Mienette? Weet je niet hoeveel kritiek er op dit moment op het functioneren van de kolonies is?”
“ Jazeker. Met name voor de jongens zou het een beste mogelijkheid kunnen zijn, maar dan niet hier in Holland. Hier in Holland is op dit moment geen behoefte aan arbeidskrachten. In Zuid Afrika, daar is juist wel behoefte aan geschoolde arbeiders en oppassende meisjes die daar misschien wel het avontuur durven aangaan.”
“ Waar zinspeel je op, Mienette,” vroeg Christine.
“ Waar ik op zinspeel is het volgende; als daar in Zuid Afrika nu eens een plek zou zijn waar men, zoals in Frederiksoord, een kolonie zou stichten voor jonge mensen die daar naar toe zouden kunnen gaan om hun toekomst op te bouwen, dan zou het toch prachtig zijn als ik dat initialiseerde en ik de overtocht voor die jonge mensen voor mijn rekening nam zodat zij daar kosteloos naar toe zouden kunnen reizen.”
“ Mienette toch??” riep Jacobus in volle vertwijfeling uit, “ wat ga je nu weer in je hoofd halen. Ga jij een Delftse afdeling voor weeshuiskinderen in Zuid Afrika opzetten?”
“ Nee, geen weeshuis maar een kolonie waar jonge mensen zelfstandig hun toekomst kunnen verwezenlijken. En ik help ze daar dan een beetje mee door daar een kolonie te stichten met onderkomens, land en andere zaken zodat onze weesjongens en meisjes daar een goede start kunnen maken als immigranten.”
“ Mienette, ik sta perplex.”
“ Nou Mienette,” zei Christine,” ik vind het idee nog niet eens zo gek. Die jongens en meisjes hebben hier in Delft totaal geen toekomst. Daar in Zuid Afrika kunnen ze hun idealen en wensen ten uitvoer brengen. Ik vind het een prachtig idee!”
“ Welnu dames,” zei Jacobus, “ het wordt mij een beetje teveel wilde ideeën. Ik ga maar weer eens terug naar het Boterhuis.”
Jacobus nam afscheid van Mienette, Anna, Christine en de kleine Jacobus.
“ Ik beloof, Christine, dat ik rond half acht thuis bent voor het avondeten.”

Na nog een tijdje over deze zaken te hebben doorgesproken en veel thee te hebben gedronken, nam Mienette rond half zes afscheid van Christine en kleine Jacobus en wandelde op haar gemak naar de Breedsteeg.
“ Ja,” dacht Mienette bij zichzelf, “ waarom zou ik niet naar Zuid Afrika gaan om deze zaken ter plekke te gaan bekijken. Wie weet misschien kan ik dan ook weer eens juffrouw Addie ontmoeten.”

Een vergadering op het Oude Delft

Op een mooie avond eind mei, wandelde Mienette op haar gemak over de Oude Delft om zich rond zeven uur te melden bij de voorzitster van de Liefdadigheidsvereniging Dorcas, mevr. Stipriaan Luicius. Zoals gewoonlijk zou in haar huis, aan de Oude Delft 128, een bestuursvergadering van de vereniging worden gehouden. Mienette liep aan de oostzijde van de Oude Delft, stak de Mauritiusbrug over, passeerde de Boterbrug, liep langs het Meisjeshuis om vervolgens via de Jeronimusbrug de Nieuwstraat over te steken. Even later stond zij voor het imposante pand van de familie Stipriaan Luicius. In vergulden letters stond boven de dubbele deur van het woning op de liggende deurstijl de naam van het pand; 'De Vergulde Haringh'.
Mienette liet de koperen klopper op de strak groen geverfde deur vallen waar, na en kort moment van wachten, de deur werd opengedaan door Klaartje, de dienstmeid van de familie.
" Goedenavond, mevr. Storm," begroette het dienstmeisje Mienette en liet haar in de ruime hal van de woning.
" Zal ik uw schouderdoek aannemen?"
" Ja, dat is wel goed," zei Mienette na enig aarzelen.
" Mevrouw wenst u te ontvangen in de achterkamer, de tuinkamer zogezegd," informeerde het meisje Mienette.
Het dienstmeisje ging Mienette voor die haar, in haar zomerse indigo kleurige japon met roze randafwerkingen, volgde.
Klaartje deed de achterkamerdeur open en meldde Mienette aan bij de vrouw des huizes.
" Goedenavond, mevrouw Stipriaan," begroette Mienette de voorzitster.
" Dag Mienette, je bent de eerste van ons gezelschap. Neem plaats aan de tafel dan kunnen wij nog even wat babbelen voordat de andere bestuursleden arriveren.
Mienette nam plaats op een van de glanzend gelakte notenhouten stoelen in Biedermeier stijl met een roodgroene trijp bekleding, die rondom de langwerpige tafel in het midden van de kamer stonden. Mienette liet haar blik over dit interieur glijden; de prachtig gestuukte schouw met geschilderde landschapsvoorstelling, de degelijk roodkleurige marmeren stookplaats met bijbehorende rood koperen attributen om het vuur in de vuurkorf brandende te houden. Aan het plafond, boven de tafel, in een gestukte rechthoek met hoekornamenten, hing een krisstallen lamp met verscheidene kaarsstandaards. Links en rechts van de schouw hingen twee portetten van de ouders van haar echtgenoot, de medicus Stipriaan Luicius.
Een brede dubbele openslaande deur gaf toegang tot de diepe tuin die de woning rijk was.
" Zo, Mienette," sprak de voorzitster haar aan, " heb je de notulen van de vorige vergadering al compleet en de duplicaten aan de bestuursleden uitgereikt? Ben je nog gestuit op aanvullingen die noodzakelijk zijn of onduidelijkheden?"
" Ik heb de notulen klaar. Het was voor mij wel heel verrassend dat juffrouw Van Moock op de afgelopen vergaderavond te kennen gaf zich terug te willen trekken als secretaris van onze vereniging."
" Ach ja, Mienette. Nood breekt nu eenmaal wetten en soms moet je kiezen voor het welzijn van jezelf of directe familieleden."
" Hoe dat zo? Mankeert juffrouw Van Moock iets ernstigs?" vroeg Mienette
"Welnee, zij niet," antwoordde mevr. Stipriaan, " het wordt haar allemaal een beetje te veel. Haar vader gaat de laatste tijd zienderogen achteruit en nu is zij degene op wiens schouders alle verantwoordelijkheid rust van het draaiende houden van de kostschool aan de Oude Delft. Het is jammer voor ons als vereniging maar een begrijpelijke stap van haar. We verliezen in haar een goede secretaresse. En daarmee stel ik direct de volgende vraag aan jou, Mienette; Jij

vervult al een aantal jaren het 2e secretariaatschap van onze vereniging. Zou jij de plaats van juffrouw Van Moock als 1e secretaresse willen overnemen?"
" Natuurlijk. Dat wil ik graag. Ik vind het erg fijn dat u mij vraagt."
" Dan zal ik dat straks aan de orde stellen tijdens de vergadering en kunnen de anderen ermee instemmen."
Op dat moment werd de deur van de achterkamer geopend en meldde Klaartje twee bestuursleden aan.
" Hallo, mevr. Bär en mevr. Bär, welkom op onze vergadering," begroette de voorzitster de twee zusters. Even later arriveerden de nog ontbrekende bestuursleden de dames Piccardt en Nijgh waarna dominee Molenkamp als laatste het bestuur completeerde.
" Hebben jullie het al gehoord?" vroeg de dominee met zijn zware baritonstem.
" Wat zouden wij gehoord moeten hebben, dominee," reageerde Mienette op de vraag.
" In de Opregte Haarlemmer lees ik vanavond dat de Verenigde Staten van Amerika, New Mexico willen annexeren. Ik denk dat deze politieke daad een oorlog tot gevolg zal hebben. De Mexicanen zullen zich niet zonder slag of stoot hun gebied willen afstaan."
" Ach, dominee," zei mevr. Nijgh, " die zaken spelen zo ver van huis. Bovendien hebben wij totaal geen zicht op de achterliggende motivatie die ten grondslag ligt aan dit annexatie proces."
" Ja, mevr. Nijgh, daar hebt u volkomen gelijk in."
Na dit soort kennismakingsgesprekjes, zetten de leden van het bestuur zich rondom de tafel om zich aan hun bestuurlijke taak te zetten. Klaartje trad binnen en zette een ketel thee op het dressoirmeubel om vervolgens de schoteltjes en de kopjes van het theeservies uit het dressoirkastje te nemen en voor iedereen een kopje thee in te schenken.
" Beste bestuursleden," opende mevr. Stipriaan Luicius de vergadering en vroeg aandacht voor de laatste notulen.
" Heeft iemand nog op- of aanmerkingen op de notulen van de voorgaande vergadering?"
Geen van de leden had enige opmerkingen te plaatsen en gingen akkoord met de gepresenteerde notulen.
" Dan gaan we door met punt 2 van de agenda nl. de benoeming van een nieuwe 1e secretaresse.
Ik heb zojuist Mienette gepolst om deze taak op zich te willen nemen en zij heeft positief op mijn vraag gereageerd. Nietwaar Mienette? Ik vraag u derhalve in te willen stemmen met de benoeming van Mienette tot 1e secretaris van onze vereniging."
Wijzend naar de bestuursleden ging de voorzitster de kring van bestuursleden rond om tenslotte te concluderen dat iedereen instemde met de benoeming. Vervolgens kuchte Mienette even en zei;
" Ik dank u hartelijk voor het in mij gestelde vertrouwen en ik beloof u het secretariaat met net zoveel energie en accuratesse te zullen behartigen als mijn voorgangster, juffrouw Van Moock, dat heeft gedaan. Ik hoop dat ik u daarin niet teleur zal stellen. Graag wil ik u, als u het goed vindt, mevr. Stipriaan, mijn voornemens omtrent de nabij toekomst uiteen willen zetten."
" Dat is goed, Mienette, ga je gang."
" Ofschoon ik zeer verguld ben met deze functie moet ik u toch meedelen dat ik plannen heb voor de komende maanden, waardoor ik een aantal malen niet aanwezig zal zijn op onze vergaderingen."
Een teleurstellend gemompel klonk door de kamer.
" Zoals u weet," vervolgde Mienette haar verhaal, " heb ik de laatste tijd enige inspanningen gedaan om de Leer- en Werkschool voor behoeftige meisjes op te zetten. Naar het laat aanzien zal deze school begin september de deuren openen. Ik heb nu een zestal leerlingen en ik hoop dat dit aantal spoedig zal vermeerderen. Overigens zal ik eind september vertrekken

voor een rondreis door Duitsland, Zwitserland en mogelijk ook door Italië waardoor ik een aantal maanden niet in Nederland ben."
" O, jee!" klonk het verbaasd uit de mond van de voorzitster, " dat wist ik niet Mienette. Nu moet ik al direct een plaatsvervanger voor jou gaan zoeken."
" Ja, dat spijt mij wel," zei Mienette met droge ogen, " maar ik zal toch, zodra ik weer terug ben, het secretariaat weer op me nemen."
" Heb jij verder nog mededelingen, Mienette?"
" Jazeker. Onlangs heeft de afhandeling van de nalatenschap van mijn moeder door notaris Vernée plaatsgevonden. Ik kan u meedelen dat mijn moeder onze vereniging een ruim legaat nalaat. Ook zijn er in de kelder van de Breedsteeg een aantal zaken aangetroffen, die nuttig kunnen zijn voor onze vereniging. Die zaken, die mij zijn toebedeelt, schenk ik de vereniging waarvan ik hoop dat zij een goede aanvulling zullen zijn op datgene wat wij trachten te doen met ons werk voor de maatschappij."
" Waaruit bestaat die verzameling goederen, Mienette, " vroeg mevr. Nijgh.
" Ik weet het niet allemaal precies uit het hoofd maar er zijn o.a. 30 schuiten turf en hout, zo'n 60 vogelkooitjes voor een verloting, 20 onuitgepakte stukken linnen, 41 rollen Utrechts fluweel en nog veel meer."
" Voorwaar, zeker een praktische gift, Mienette. Je moeder heeft ons meer dan goed bedacht in haar testament. Mag ik je namens ons allen bedanken voor deze goede gaven."
Met een vriendelijk knikje aanvaardde Mienette de dankzegging.
" Dan wil ik nu overgaan naar het 3e punt van onze agenda, " vervolgde de voorzitster," namelijk de afwikkeling van de kerstloterij door het loterij comité onder voorzitterschap van mevrouw v.d. Chijs-Kesman."
De aanwezigen knikten instemmend, de voorzitster nam een vel papier van het voor haar liggende stapeltje vellen en vervolgde; " Ik heb van de voorzitster van ons loterij comité, mevr. v.d. Chijs Kesman, jouw schoonzusje Mienette, een net verslag gekregen van de baten uit de loterij, de trekkingslijst en de uitdelingslijst van het geld aan de gezinnen van verarmde ambachtslieden. Ook heb ik een bewijs van goedkeuring ontvangen van de notaris Vernée die de loterij heeft begeleid. Kortom alles is in orde bevonden en wij kunnen verheugd zijn over een goed verlopen loterij waarbij de Delftse bevolking zich van haar beste zijde heeft laten zien. De resultaten van de loterij zijn; inkomsten fl. 1038,-. Na aftrek van de gemaakte kosten wordt aan de 78 gezinnen die geselecteerd werden, uitgereikt 13 gulden en 10 cent. De gewonnen prijzen zijn bij de 54 winnaars in goede orde afgeleverd. De meeste gezinnen hebben het geld inmiddels ontvangen. Er staan helaas nog een 3 tal adressen genoteerd waar, door omstandigheden, het geld nog niet is afgegeven. Mag ik de secretaresse en de penningmeesteresse hiervoor verzoeken deze zaken op kortte termijn te willen afhandelen?"
" Jazeker, mevrouw de voorzitster. Ik wil dit zo spoedig mogelijk afhandelen," zei Mienette.
" Laten wij dat samen doen, Mienette," zei mevr. Nijgh, " ik ben tenslotte penningmeesteresse van onze vereniging."
" Rest mij nog te vragen of er nog op- of aanmerkingen over deze loterij zijn te plaatsen?"
De voorzitster keek haar bestuursleden één voor één aan en zag dat dominee Molenkamp iets te berde wilde brengen.
" Voorzitster," zei de dominee met zijn zware stem, " allereerst wil ik namens de gezinnen mijn dank uitspreken over de uitvoering en de besteding van de gelden. Het is bijna niet voor te stellen welke vreugde deze eenmalige gift in deze gezinnen heeft teweeggebracht. Sommigen zijn in staat geweest een schuld, zoals een huurschuld, te vereffenen terwijl anderen het geld hebben besteed aan kleding voor de kinderen. Juist dat laatste gaat mij zeer aan het hart. Ofschoon Delft een bruisende stad is waar velen hun nering hebben, moet ik toch opmerken dat er veel armoede is. Vooral bij grote gezinnen waar het inkomen van het hoofd van het gezin onvoldoende is en de opbrengsten uit de huisnijverheid achterblijft. Het gebeurt steeds

vaker dat in dat soort situaties de oudste kinderen van school worden gehouden om hun diensten aan te bieden bij de Delftse middenstand. Helaas vaak voor schandalige arbeid die ook nog eens zeer slecht wordt beloond."
" Ik kan me hierbij volledig bij aansluiten, dominee," zei mevrouw Stipriaan Luicius, " mijn man consulteert vaak dat soort gezinnen en constateert dan dat die kinderen niet alleen armoede leiden, maar ook nog eens uitgeput en uitgeblust blijken te zijn. Soms werken die kinderen wel 12 tot 14 uur per dag! Het gaat hierbij niet om de verantwoordelijkheid voor deze misstanden uitsluitend bij de ouders te zoeken. Door de armoedige omstandigheden zijn deze eigenlijk niet in staat om anders te handelen dan zij al deden. Zij weten dan ook niet veel beter. Kinderarbeid is al zeer lang een ongewenst gebruik in onze samenleving en in het algemeen een gevolg van de overheersende huisindustrie waar vaak het hele gezin deel aan neemt."
" Dat wil ik direct beamen," zei de dominee, " doch er speelt meer. Er zijn een aantal ondernemers in onze stad die er niet voor terugdeinzen kinderen onder de leeftijd van 10 jaar in dienst te nemen. Het leed van die kinderen is te groots en niet te benaderen in zijn omvang en de daaruit volgende nadelige effecten voor het kind. Dit noodlottige kruis wordt geduldig gedragen door die ouders en die kinderen als een onvermijdelijkheid waaraan niet te ontkomen is. Hoewel het lot van die afgebeulde kinderen de ouders verdriet doet, wordt het toch als een zegen beschouwd veel kinderen te bezitten die door arbeid hun armoede kan helpen verlichten."
" Maar dat is toch verschrikkelijk," anticipeerde een van de dames Bär op datgene wat de dominee had uitgesproken.
" Het is de hebzucht van de meer vermogenden, die er toe leidt dat kinderen worden gebruikt in tal van vaak ongezonde arbeidsomstandigheden. Wat stelt de vermogende ondernemer zonder plichtsbesef, zonder zedelijk beginsel zich voor van de armoedigen, die zonder onderwijs of opleiding in deze wereld staan? Van de levensomstandigheden van deze kinderen? Ik weet dat in Amsterdam meester Jeromino de Vries, voorzitter van de commissie van de stadsarmenscholen, heeft gezegd dat meer vermogenden meer moeten doen voor de armenscholen, de kweekplaatsen voor kinderen waar plichtsbesef en orde aan de bevolking worden onderwezen. Zonder onderwijs kunnen de behoeftigen geen openbare kennisgevingen lezen," zei Mienette.
" Dat is helemaal juist Mienette," zei mevrouw Stipriaan, " koning Willem I heeft al in 1837 een verzoek van een ondernemer ontvangen die talloze niets doende kinderen in zijn fabriek wilde te werk stellen, zodat zij konden worden ingezet voor de productie van goederen. Die fabrikant wilde eerst de kinderen geruime tijd zonder loon als stagiaires laten werken om ze vervolgens een baantje voor 10 cent per week aan te bieden. Dankzij het optreden van het armbestuur in Amsterdam en diverse kerkbesturen is dat verzoek aan de koning nooit effectief geworden. Maar het tekent de opvatting die bij sommige meer vermogenden heeft postgevat."
" Dat vind ik nu schandalig," zei mevr. Nijgh, " iemand die zelf in goeden doen is, kinderen te willen ronselen van de straat om zodoende geld voor onderwijs uit te sparen. schandalig"
" Maar dames en heer," zei de voorzitster, " laten wij ons niet te veel meeslepen door dit soort wantoestanden hier te lande. Wij moeten proberen dit soort wanpraktijken op te sporen, te noteren en te melden aan onze burgemeesters en hen verzoeken regels op te stellen voor kinderarbeid zodat zulks in onze stad niet kan gebeuren."

De aanwezigen beaamden het gesprokene en meenden dat zij een belangrijk aandeel zouden kunnen hebben in het opsporen van misstanden bij een nog altijd zo'n verwerpelijke zaak als kinderarbeid. Nadat er nog een tweetal minder belangrijke agendapunten waren afgewerkt sloot de voorzitster om 22 uur 30 deze vergadering van de Liefdadigheidsbeweging Dorcas.

Een noodzakelijke visite

De bewaarschool van de Gereformeerde kerk aan de Verwersdijk, opende haar deuren op deze dinsdagmorgen van de laatste week van augustus. De moeders, met hun merendeels huilende kinderen, gaven deze af aan de deur of aan de helpsters die de kinderen naar hun plaatsen in het provisorisch ingerichte lokaaltje brachten. Voor de mat geschilderde schoolramen stonden een paar druipende handkarren van de groenteman op de hoek, glimmend van het vocht en waarin half verrotte koolbladeren vastkleefden. De moeders kletsten en kwebbelden onder hun druipend, glanzende paraplu's nog even na. Maar niet mevrouw Lemmers, zij had haar zoontje van 4 jaar juist afgegeven aan Leentje, die het kind naar binnen bracht. Zij keek hem nog even na terwijl zij, met haar druipende en in slierten vervallen haren en zonder paraplu, zo'n beschermmiddel paste niet in de uitgaven voor haar garderobe, zich afzonderde van de andere moeders. Een drietal zinken dakgoten kletterden hun overtollige waterlast op straat, soms met forse stromen dan weer, door de wind weggewaaid, zachtjes dun druppelend. Brede rimpels, op de grote plas voor de deur van de bewaarschool, verschoven zich van voor naar achter als de wind aanwakkerde. De vrouwen hadden dan beide handen nodig om hun paraplu's rechtop te houden. Maar mevrouw Lemmers had dat probleem niet, ze zette haar alreeds doorweekte kraag nog eens ter bescherming hoger op. Zij klaagde niet, zij wist niet beter, dit deed zij al jarenlang voor haar jongste kinderen die elkaar geregeld opvolgden in jaren en dan de leeftijd hadden om naar de bewaarschool te gaan. Fransje was nu haar vierde kind dat naar de bewaarschool ging. Zij draaide zich om en liep terug naar haar huisje in de Pluympot waar haar man nog op bed lag. Niet dat hij ziek was of zo, maar gewoon omdat hij de vorige avond beneveld was thuisgekomen.

Het klaterige geroezemoes van kinderstemmen en klompengestommel rolde door het schoollokaal, een plomp vierkant vertrek. Door de achterwand, grotendeels bestaand uit een glazen beschot, keek men door het 2e lokaaltje uit over een klein plaatsje met een pomp. In het 2e lokaaltje, waarin de oudere kinderen zaten, klommen deze op de banken om naar de huilende kleintjes te kijken. Leentje, de helpster, bracht steeds meer kinderen aan, ze deed jassen uit en mutsen af, stapelde de broodtrommetjes, die sommige kinderen meebrachten, op een plank bij elkaar tot een grote staande driehoek. Leentje was erg aardig voor de kinderen. Ze sprak ze vriendelijk toe, troostte hen bij verdriet en veegde tranen weg die bij sommige kinderen tussen de kleine wimpers glommen.
" Leentje, je kunt de deuren sluiten, " zei de hoofdjuf die vervolgens naar haar lokaal ging. Leentje keek nog eenmaal de Verwersdijk af of er nog kinderen aankwamen. De lange gracht strekte zich stil, leeg en glimmend uit. Een menigte plassen glommen onder de grijze lucht, die aan het eind van de gracht verstoord werd door het grauwe silhouet van de Nieuwe Kerk. Leentje nam de zware ijzeren ketting en boog deze voor de deur zodat deze niet meer geopend kon worden.

Het lokaal was vol nattigheid en bezat ongezellig licht dat door de krijtwitte benedenruiten naar binnen drong. Helder glas bezaten alleen de vier bovenste ramen. De schooljuf begon een liedje te zingen dat dapper door de kleintjes werd meegezongen. Hier en daar liep er een vooruit en na ieder gezongen zin kwamen een paar kinderstemmen achteraan waarbij haastige woordjes werden gebrabbeld. Vervolgens zongen ze nog enige kerkmelodietjes om tenslotte te eindigen met; ' Hoog op de gele wagen.' De schooljuf gaf telkens de toon van het nieuwe couplet aan, terwijl de kinderen dan zelfstandig verder zongen zonder enige maatvoering waardoor de kinderstemmetjes over elkaar heen buitelden, doorsloegen om tenslotte in een overmatig geschreeuw te eindigen.

De kinderen kregen van Leentje leien en griffels om wat te kunnen tekenen. Een doffe stilte trad nu in, af en toe onderbroken door het snerpende gekras van een griffel. Leentje keek

naar de werkstukjes die de kinderen maakten, de een werd geprezen en de ander afgekeurd. Plotseling boog ze zich over een kleine roodharige krullenbol met rode wangen van inspanning. Zij gaf de kleine knul een lief kusje op zijn rode wang, dat was Fransje. Een bleek jongetje dat naast hem zat, keek vluchtig toe en wendde snel zijn hoofd af. Na het tekenen vertelde de schooljuf een spannend verhaal over een hondje. Met ingehouden adem en starende ogen, luisterden ze toe, dicht bij elkaar geschoven rondom de juffrouw. Met open mond en uitgerekte halzen keken ze naar de voorlezende schooljuf. Na het verhaal werd er nog wat gezongen en was het alweer half twaalf. De trommeltjes met boterhammen werden uitgedeeld en er werd gevraagd wie er melk wenste. De kinderen van wie de moeders niet voor de melk hadden betaald, kregen uit een grote tinnen kroes een paar slokken water. Toen Leentje haar bemoeienissen met de water en melk uitgifte had beëindigd, merkte ze Fransje op.
“ Fransje, moet jij niet eten?”
“ ‘k Heb geen brood. Moe hattet nie.”
Het zoontje van de hoedenmaker uit de Oude Langendijk, een vrolijke dikkerd, die zoals gewoonlijk te veel boterhammen bij zich had, werd door Leentje gevraagd een paar boterhammen aan Fransje te willen geven.
“ Ik mot naar huis, “ zei Fransje obstinaat, “ moe heit gezeid dat ik t’huis most komme.”
“ Ach, Fransje, neem die boterhammen van Dirkje nu toch aan?” Smeekte Leentje.
“ Nee. ‘k Mot naar huis.”
“ Kom Fransje, “ zei Leentje nu op vermanende toon, “ waarom heb je dat niet eerder gezegd? Kijk toch eens hoe hard het regent! Als ik jou was zou ik de botterhammen van Dirkje maar aannemen. Je moeder heeft thuis misschien toch ook geen eten voor je.”
Fransje voelde dat alle ogen op hem gericht waren. Hij werd wrevelig en liep huilend naar de deur. Leentje beende hem na.
“ Ho, even! Moet je je jas en je pet niet hebben? Stoute jongen!”
De jas van Fransje was niet zo snel gevonden, waarop Fransje alle jassen van de haken in de gang gooide totdat hij zijn jas met de groene voering had gevonden. Vlug kleedde Leentje Fransje aan, duwde hem de pet over de ogen en zette hen buiten de deur.
“ Daar ondeugd!! Nu sta je in de regen. Wij gaan lekker binnen spelen. Wil je nog blijven?”
Fransje liep hard weg. Enige huizen verderop bleef hij staan en keek hij om. Toen hij Leentje niet meer zag, ging hij met zijn hoofd tegen de muur staan huilen. Een vrouw die in het steegje, onder een afdak, de was deed, merkte Fransje op en zei tegen hem; “ Ga toch naar huis jongen. Je wordt zo doorwaternat. ’t Regent dat ’t giet.”
Fransje, aangespoord door de woorden van de wasvrouw, verliet de muur en liep op een drafje richting Pluympot.

Een half uur eerder had mevrouw Nijgh Mienette opgehaald om met haar de nog openstaande zaken m.b.t. de Kerstloterij af te gaan handelen. Gearmd liepen zij onder een grote paraplu de Breedsteeg uit, de Koornmarkt af om vervolgens de Markt diagonaal over te steken richting Voldersgracht.
“ Wat een piette weer, Mienette. Het is maar goed dat we die twee andere adressen gisteren hebben afgehandeld.”
“ Jazeker, mevr. Nijgh, we zullen nog even moeten doorbijten. Hierna is het nog, maar een klein stukje. De Pluympot is een klein zijstraatje van het Rietveld.”
Aldus keuvelend over ditjes en datjes en de laatste nieuwtjes liepen de beide dames de Voldersgracht af, staken de Schreibrug over om vervolgens linksaf te slaan op het Vrouw Juttenland.
“ Heb je al gehoord dat de raad besloten heeft de Waterslootse poort af te breken, Mienette?”
“ Ja, dat heb ik gehoord. Maar de afbraak is noodzakelijk om het spoor te verwezenlijken. De raad heeft een contract gesloten met de H.IJ.S.M. voor de aanleg van het spoor tussen Den

Haag en Rotterdam. De Delftse ingenieur Conrad heeft tekeningen gemaakt voor de aanleg van dit spoor. Volgend jaar wil men al een proeftraject uitproberen, zodat Delft verbonden wordt met Den Haag en Rotterdam. Er zal hier dan ook wel een station worden gebouwd ik vind het prachtig, mevr. Nijgh. Ik wil best als eerste een proefrit met het spoor maken."
Nu zij de Drapeniersbrug over waren gestoken, sloegen ze de noordzijde van het Rietveld in om direct linksaf de Pluympot in te slaan.
" Hier vooraan moet het ergens zijn," zei Mienette tegen haar medebestuurslid, " op nummer 7 als ik het goed heb."
Zij stonden nu voor een smalle deur die in betere jaren donkergroen geverfd zou zijn geweest. De deur vertoonde diverse beschadigde en vale plekken.
" Ik zie geen klopper, Mienette."
" Dan zullen we even flink op de deur moeten bonzen."
Mienette bonsde een paar keer op de deur, terwijl het water uit een lekkende dakgoot vlak naast haar op de modderige straat gutste. Na nog een paar keer gebonsd te hebben, ontdekte Mienette dat de deur 'los' stond.
" Ik ga maar naar binnen, " zei Mienette, " mevr. Nijgh, volg me!"
Het geurde vies en vochtig in het smalle gangetje naar schimmel en urine. Eenmaal bij de kamerdeur aangekomen, klopte Mienette op deze deur waar achter zich de woonkamer bevond.
" Ja, binnen," werd er aan de andere kant van de deur gemompeld.
Mienette deed de deur open en zag mevr. Lemmers aan de grote eettafel zitten, die midden in de woonkamer stond opgesteld. Zij zat daar wat kinderkleding te verstellen. Deze woonkamer was niet groot. Aan de wand naast de potkachel hingen twee portretten. Een van een wat oudere vrouw en een houtskooltekening van een jong kind van ongeveer tien jaar oud. Een groen geschilderde hoge servieskast stond aan een andere kant van de kamer. Tegenover de kamerdeur, waar Mienette en mevr. Nijgh de woonkamer waren binnengekomen, bevonden zich nog twee deuren. Een deur, waarachter een trap naar boven zich bevond en een ander deur, die naar het keukentje van de woning leidde.
" Dag mevrouw Lemmers," zei mevr. Nijgh, " mevrouw Storm en ik zijn bij u gekomen om u het geld te overhandigen waar u, volgens de reglementen van onze Kerstloterij, recht op heeft."
" U komt mij geld brengen??" zei mevr. Lemmers deels verheugd maar meer nog verbaasd.
" Jazeker, onze Kerstloterij van de liefdadigheidsvereniging, heeft voldoende opgeleverd om u en nog 77 ander gezinnen te gedenken met een mooi geldbedrag. Wij menen dat u dat goed kunt gebruiken."
" O dames, lieve Heer. U komt als uit de hemel gezonden. Maar neemt u toch plaats ik laat u zomaar staan. Gaat u beiden toch zitten."
Mienette en haar medebestuurslid, namen plaats op de krakende en krakkemikkige stoeltjes die met hun zessen rondom de tafel stonden.
" Ach, lieve Heer, u bent voor mij redders in nood. Ons huishoudbudget is zo klein geworden dat wij nauwelijks nog rond kunnen komen met datgene wat wij van de bedeling krijgen."
" Hoe is dat zo gekomen?" informeerde mevr. Nijgh vriendelijk.
" Ach, u moet weten," begon mevr. Lemmers haar verhaal, " dat alles is te wijten aan die ellende met de aardappeloproer van vorig jaar."
" Hoe dat zo?" vroeg Mienette verbaasd.
" Het zit zo. Mijn man Frans had vorig jaar nog een goede baan bij leerlooierij Vaillant aan de Vlamingstraat. Door dat aardappeloproer zijn wij aan lager wal geraakt en is hij zelfs zijn baan kwijtgeraakt."
" Dat kan ik niet helemaal volgen, " zei mevr. Nijgh.

“ Kijk, toen de aardappeloogst vorig jaar half augustus bleek te zijn mislukt, konden wij de dubbele prijs voor een kilo aardappelen niet meer betalen. Door die prijsverhoging werden ook de andere levensmiddelen zoals graan, tarwe, rijst en brood ook ineens veel duurder, toen de raad besloot het brood 1 cent duurder te maken, brak hier in de wijk een revolte uit en trokken wij vrouwen op naar de handelaren en winkeliers om verhaal te halen. ’s Avonds hebben de mannen en jongelui het nog eens dunnetjes overgedaan en hebben bij aardappelhandel Hogenboom, hier op de hoek met de Verwersdijk, de ruiten ingegooid. Vervolgens trok die groep, waaronder mijn man bekend als Rooie Frans, naar de volgende winkel op de hoek van de Van der Mastenstraat. Daar hebben ze alles uit de winkel geplunderd, de ruiten ingegooid en de oude mevrouw Van Baarschot bedreigd. Vervolgens trok die troep relschoppers naar de woning van burgemeester Van Berckel en hebben ook daar de ruiten ingegooid. Maar toen trad de politie op met behulp van de militairen van het garnizoen aan de Paardenmarkt en werd Frans en een aantal andere raddraaiers gearresteerd. Ze werden in de gevangenis gezet en de volgende dag al berecht. Mijn Frans werd gezien als een van de aanstichters en kreeg een celstraf van 1 maand en een geldboete. Het gevolg voor ons was dat Frans bij de leerlooier werd ontslagen en zijn salaris werd ingevorderd. Tot op heden heeft hij nog geen andere baan kunnen krijgen. Als pleister op de wonde wilde leerlooier Vaillant toegeeflijk zijn en nam mijn oudste zoontje, Pietertje, aan als hulpje zodat hij toch wat geld voor ons kon verdienen. Dat was niet veel. Pietertje kreeg twintig stuivers per week voor het vele en zware werk dat hij op de leerlooierij moest doen.”
“ Maar hoe oud was Pietertje dan wel niet, dat die leerlooier hem zo’n laag salaris uitkeerde?” vroeg Mienette.
“ Pietertje was toen 10 jaar geworden. Hij moest daar lang en hard werken van ‘s ochtends zeven tot ’s avonds acht uur en dat dan zes dagen in de week. Alleen ’s zondags kreeg hij vrij om naar de kerk te gaan. Kijk daar hangt zijn portret.”
De vrouw wees in de richting van de kachelpijp waarnaast de tekening hing.
“ Maar Pietertje moest toch ook nog naar school gaan, “ viel Mienette mevr. Lemmers in de rede.
“ Naar school gaan?? Dat woord komt in het woordenboek van die hebberige weduwe Vaillant niet voor. Zij is gewend haar werklui uit te buiten en als het haar niet bevalt staan ze zo op straat, zonder loon, zonder inkomsten. Ongeacht wie je bent of hoe lang je al bij haar in dienst bent. Nee die weduwe is een vrek. Een geldwolf is het. Maar mijn verhaal is nog niet ten einde. Pietertje heeft daar naar vermogen hard gewerkt. Hij moest de geloogde koeienhuiden uit de looikuipen halen en deze op een droogrek, met stokken, hangen. Hij moest dus die bewerkte en gelooide huiden met een stok uit de kuipen opvissen en dan een voor een ophangen. Bij zo’n actie is hij, omdat de huiden aan elkaar waren gekleefd en te zwaar voor hem waren, voorover in de kuip met looizuur gevallen en is hij onder het pakket huiden terecht gekomen waardoor hij niet meer boven kon komen. Zijn collega’s kwamen te laat om hem te redden, toen ze Pietertje uit de kuip hadden getrokken, was hij al verdronken. Mijn lieve Pietertje was dood. Dat heb ik mijn man Frans nog het meest verweten. Als hij zich tijdens die aardappeloproer niet zo balorig had gedragen, had Pietertje nu nog geleefd. Hem had ik dan nooit naar de leerlooierij gestuurd.”
Het verdriet over het verlies van haar zoontje kwam nu weer boven. De arme vrouw liet haar tranen de vrije loop en schokte met haar schouders van verdriet. Vlug pakte ze een zakdoek uit haar schort, snoot haar neus en probeerde vriendelijk te glimlachen.
“ Dat mens van Vaillant, “ ging mevr. Lemmers verder, “ is hier nog langs geweest om haar deelneming te betuigen. Acht stuivers bracht ze mee, het restant van het loon dat Pietertje nog tegoed had. Neemt u het mij, dames niet kwalijk dat ik u lastig val met mijn beslommeringen.”

Op dat moment kierde de huiskamerdeur een weinig open en trad een klein jongetje van vier jaar met rood haar, de woonkamer binnen.
“ Wat doe jij hier, Fransje?” vroeg mevr. Lemmers verbaasd aan het kind.
“ Ik wil nie op school ete!” zei Fransje, “ ik wil hier ete.”
“ Maar Fransje, “ zei zijn moeder rood aanlopend, “ ik heb toch geen brood. Jij krijgt toch altijd brood van juffrouw Leentje!”
“ Dat wil ik nie meer. Ik wil mijn eige brood en mijn eige broodtrommel hebben,” zei de kleine Frans dapper.
“ Ik geloof, dat wij…..” zei mevr. Nijgh schuchter doch werd onderbroken door een hevig gestommel op de trap waarna de trapdeur met een klap werd open gezwaaid en Frans Lemmers zich aandiende en in zijn ondergoed de woonkamer binnentrad.
“ O, dames, dames. Neem het me niet kwalijk dat u dit ziet.”
“ Wat gebeurt hier??” donderde echtgenoot Frans met een hard stemgeluid, “ en wat doet dat rapaille [wijzend op Mienette en mevr. Nijgh] hier in mijn huis!!”
“ Stop toch, Frans. Deze dames zijn zo aardig geweest om ons te gedenken met een geldbedrag uit de Kerstloterij.”
“ Wat!! Hei jij geld gehad van dat stel! Geef hier dat geld. Hoeveel is het?”
De man scheurde de envelop open, telde het geld uit op het half versleten tafelkleed, en zei; “ Zo, dat is mooi. Dertien gulden en tien cent. Dat is mooi vrouw. Hier, heb jij het dubbeltje, kun je eten voor ons kopen. De rest beheer ik. Ik ben tenslotte de heer des huizes mij komt al het geld toe.”
Bedremmeld en onthutst stonden Mienette en mevr. Nijgh dit schouwspel gade te slaan. Zij liepen vervolgens naar de huiskamerdeur, excuseerde zich om vervolgens stilletjes de woning te verlaten waar de ruzie over het geld tussen de man en de vrouw hoog oplaaide.

Een feestelijke opening

Op deze ochtend, eind augustus, zat Mienette met haar schoonzusje Christine in het huis aan de Koornmarkt aan de koffie, toen zich het volgende gesprek zich ontwikkelde;
“ Zeg Mienette, als onze Leer- en Werkschool op dinsdag 3 september de deuren opent, verwacht je dan veel aanloop? Wij, de leden van het schoolbestuur, hebben gemeend de entree en het leslokaal flink te versieren met guirlandes en zo.”
“ O, dat is een leuk idee, Christine. Ik heb burgemeester Van Berckel benaderd om de opening van het schooltje te doen. De regent van het Meisjeshuis, meneer Van Koetsveld, zal ook aanwezig zijn en nog een paar prominenten uit het stadsbestuur. Bovendien hebben wij de ouders van onze leerlingen ook uitgenodigd voor deze feestelijke opening zodat zij met eigen ogen kunnen zien hoe mooi de school er van binnen uitziet. Zeker nu al het nieuwe schoolmeubilair is geplaatst ziet het er zeer professioneel uit. Verder heb ik nog een paar oude vriendinnen van mij uitgenodigd nl. de dames Van Calcar, die hier sinds kort in Delft zijn komen wonen.”
“ En wie heb je nu als leerkracht kunnen aantrekken?”
“ Dat is een heel lang verhaal geworden, maar gelukkig ben ik er in geslaagd mevrouw Van der Starre bereid gevonden het onderwijs aan onze acht pupillen te willen verzorgen. Zodra onze school meer bekendheid heeft en we misschien meerdere lokalen kunnen inrichten, wil ik haar in de zelfstandige functie van directrice benoemen.”
“ Dat zal mevr. v.d. Starre wel zeer waarderen. Hoe denk je, Mienette de naamsbekendheid van de school te vergroten?”
“ Dat zal moeten komen van mond op mond reclame en van advertenties die ik in de Delftse Courant zal plaatsen. Overigens heb ik vanochtend op de Verwersdijk, een gesprek met een journalist van ‘De Delftse Courant’ meneer Ligthart.”
“ O, wat leuk en opwindend, Mienette.”
“ Hoe heb je het huis eigenlijk ingedeeld? Je bent toch ook nog van plan een deel van het huis te verhuren voor inwoning?”
“ Jazeker. Kijk de benedenverdieping is bedoeld voor de school en ik kan daar maximaal vier kamers tot lokaal inrichten. Het grootste lokaal bevindt zich bij binnenkomst, direct aan de linkerkant van de gang. Het is nu als een gewoon leslokaal ingericht, met schoolbanken, lessenaar, schoolbord etc. Een tweede lokaal is aan de rechterkant van de gang ingericht voor praktisch onderwijs zoals kooklessen, huishoudelijke vaardigheden en hygiëne. Dit lokaal bezit dus een heel ander uiterlijk dan gewoon is in een school. Ik wil dat de meisjes zich kunnen bekwamen in huishoudelijke werkzaamheden zodat zij na het behalen van een certificaat, zich als gediplomeerde dienstbode of huishulp kunnen aandienen. De kamers aan de achterzijde van het huis dienen voorlopig als kantoor, bergruimte en vergaderzaal voor het bestuur.”
“ Wat een prachtig initiatief, Mienette. Ik verbaas me telkens weer over jou. En de bovenste etages, heb je die al verhuurd?”
“ O, ja. Die heb ik verhuurd aan meneer Lamberts uit Maastricht. Hij is een gepensioneerde luitenant kolonel met vrouw en twee volwassen dochters. Van de ontvangen huur kan ik de school min of meer bekostigen”
“ Wat een prachtig plan, Mienette.”
“ Maar nu moet ik echt gaan, Christine. Die journalist verwacht mij om half elf en ik wil beslist niet te laat komen”

Mienette stond op, gaf haar schoonzusje een kus op haar wang liep daarna de gang in om haar lichtbruine mantelet á peligrine aan te trekken en zette het bijbehorende luifelhoedje met donkergroene veer op haar hoofd.

Eenmaal buiten op de Koornmarkt zette Mienette een kordate pas in, liep de Koornmarkt af, stak de Oude Langedijk over om vervolgens langs het stadhuis de Markt over te steken. Via de Bonte Ossteeg stak ze de Voldersgracht over en liep ze de Papenstraat in. Ze ging langs het Rijke Oude Vrouwenhuis waar veel gegoede dames uit de Delftse society hun laatste dagen sleten. Aan het eind van de Papenstraat sloeg ze rechtsaf de Choorstraat in. Ze liep daar langs de bekende winkeltjes van de kruidenier, de slager en bakkerij 'In de Vergulden Krakeling' en andere winkeltjes van haar bekende middenstanders. Eenmaal bij de Cellebroersteeg aangekomen liep zij deze uit om vervolgens voor haar nieuwe huis, Verwersdijk nr. 1, journalist Pieter Ligthart te ontmoeten.

Cellebroerstraat, grote wonng achteraan links, Verwersdijk 1

" Goede morgen, meneer Ligthart." begroette Mienette de jonge journalist die haar al stond op te wachten, " zullen wij het schooltje binnengaan, dan kunt u kennismaken met de inrichting van het schooltje en het interieur dat nodig is voor het geven van de lessen."
De journalist knikte instemmend. Pieter Ligthart was een slanke man van rond de dertig jaar oud met een weelderige zwarte haardos en een flinke, voor die tijd gebruikelijke, zwarte snor. Hij had een prettig gezicht waarin oplettende ogen schitterden. Hij droeg een modern maatkostuum dat bewees dat hij van goede komaf was.
Mienette opende de deur van haar schooltje en ging de journalist voor en toonde hem de twee ingerichte lokaaltjes. Het ene was ingericht als een echt leslokaal met een achttal 2 persoons schoolbankjes, een schoolbord, een lessenaar voor de leraar en een aantal wandplaten aan de muur.
" Mevrouw Storm, het verbaast mij dat u slechts twee lokalen hebt ingericht in dit grote huis. Nog meer verbaasd ben ik over de inrichting van het tweede lokaaltje hiertegenover dat nauwelijks zitplaatsen bevat."
" Tja, " zei Mienette, " dat lokaaltje is speciaal ingericht om de meisjes voor te bereiden op hun toekomstige taak als huisvrouw, dienstbode of keukenpersoneel. U ziet dat de inrichting

gebaseerd is op het uitoefenen van praktische zaken in keuken en huishouden. U ziet daar, bijvoorbeeld, een dubbele waterpomp, een groot granietstenen gootsteen, kooktoestellen en een fornuis met een bakoven. Dit alles om de meisjes vertrouwd te maken met datgene wat zij later zullen meemaken in hun werksituatie in de volgende fase van hun leven."
" Bent u niet bang dat u wat voorbarig bent?"
" Te voorbarig??" vroeg Mienette zich hardop af, terwijl zij de journalist een stoel aanbood zodat zij gezamenlijk het interview zouden kunnen gaan beginnen.
" Te voorbarig? Dat lijkt mij niet. Eerder tientallen jaren te laat, gezien de belabberde manier waarop de Delftse bevolking zich voedt en zich een leven aanmeet. Een leven dat ik ver onder de maat vind voor de mogelijkheden, die de stad Delft haar bevolking kan bieden."
" U wilt misstanden bestrijden."
" Jazeker. Een van die misstanden is het achterblijven in geestelijke ontwikkeling van jonge meisjes hier in Delft. Het tekort schieten van de magistratuur in het leveren van gepast onderwijs en zelfs het onthouden van onderwijs aan meisjes van 12 á 13 jaar oud. Dit vind ik persoonlijk een schande, meneer Ligthart. Daar moeten wij, en dan bedoel ik mijn schoolbestuur, onze lerares en ikzelf, ons hard voor maken en de juiste weg wijzen voor de toekomst van onze leerlingen."
" Ik zie dat u grootse plannen heeft."
Mienette schonk de koffie nog een keer op, zette twee bekers klaar en vulde deze met koffie. Zij nam nu plaats tegenover de journalist die zijn opschrijfboekje en potlood al klaar gelegd had.
In het nu volgende interview ontvouwde Mienette haar plannen voor het toekomstige onderwijs dat aan de Leer- en Werkschool aan de Verwersdijk gegeven zou gaan worden, nl. een praktische uitbreiding op het reguliere basisonderwijs met onderricht in specifieke vaardigheden, die noodzakelijk zijn voor meisjes die een toekomstig plekje op de arbeidsmarkt of in het huisgezin moeten verwerven.
Na een aantal kopjes koffie en vriendelijk bejegenen wederzijds, nam Mienette, rond de klok van twaalf uur, afscheid van de journalist, die haar op het hart drukte het interview in de plaatselijke krant, 'De Delftse Courant', te doen publiceren.
" Ziezo," dacht Mienette bij zichzelf nadat ze de journalist had uitgelaten, " dit is de eerste fase van het proclameren van mijn schooltje voor onderwijs aan jonge meisjes. Op de openingsdag, 3 september, zal ik publiekelijk mijn visie op modern onderwijs aan meisjes van nu geven. Ik zal dan de magistratuur van Delft, de ouders van onze leerlingen en onderwijskundigen vertellen hoe ik denk over het onderwijs aan jonge meisjes en vrouwen die op weg zijn naar hun plaats in de maatschappij."
Nog nagenietend van datgene wat te berde was gekomen tijdens het interview, trok Mienette de deur van haar schooltje achter zich dicht en wandelde ze ontspannen terug naar de Koornmarkt 69 waar haar schoonzusje Christine haar verwachtingsvol zou verwelkomen.

" Christine, ben je al klaar? We zouden toch om negen uur vertrekken? De opening is om tien uur," riep Mienette van onder aan de trap naar haar schoonzusje om deze tot spoed aan te manen.
" Ja, Mienette. Ik kom," klonk het van boven.
Eenmaal beneden trok Christine haar korte laarsjes en haar jas aan om vervolgens, net als haar medewandelaars, Mienette en Anna Susanna, het inwonende nichtje, naar de Verwersdijk te wandelen om de opening van de nieuwe Leer- en Werkschool mee te maken. Ook Jacobus, de oudste zoon van Pieter Otto, die een paar dagen eerder was gearriveerd, was voor deze gelegenheid uit Leiden overgekomen. Hij logeerde nu een korte periode bij zijn oom Jacobus en tante Christine. Daarna zou hij met zijn tante Mienette op twintig september vertrekken voor een rondreis door Europa.

“ Kom luitjes,” zei Mienette, “ we hebben alles bij ons, we kunnen vertrekken. Zet allemaal je vriendelijkste gezicht op we zullen beslist veel mensen op onze wandeling ontmoeten.”
Christine trok de voordeur achter zich dicht en sloot deze af. Vervolgens wandelde het gezelschap van vier personen, de passerende bekenden vriendelijk groetend, richting Verwersdijk. Ondanks het vroege uur waren er al veel mensen op straat om hun dagelijkse bezigheden aan te vangen.
“ Goedemorgen, mevrouw en meneer Van Kleef, “ groette Mienette de haar bekende passanten.
Zo liep het viertal verder, vriendelijk groetend en af en toe een kort gesprekje houdend met mensen die tot hun kennissenkring behoorden.
“ Ik verheug me erg op de opening van mijn nieuwe schooltje, tante Mienette,” zei Anna Susanna die door haar tante Christine resoluut was opgegeven als leerling van de nieuwe Leer- en Werkschool van welke school zij medebestuurslid was.
“ We hebben het schooltje leuk versierd, Mienette. De entree, de lokaaltjes enz. Het ziet er feestelijk uit. Je zult het zo direct wel zien,” zei Christine.
Inmiddels was men in de Choorstraat uitgelopen en sloeg men linksaf de Cellebroerstraat in om aan het eind van de straat al een groep mensen waar te nemen, die voor de versierde entree van het schooltje samendromden. De voorgevel van het huis aan de Verwersdijk was vrolijk versierd met guirlandes, papieren bloemen en waaiers, bloembakken met bloeiende geraniums en een versierde welkomsboog, die ongeveer een meter voor de voordeur was opgesteld en kunstig versierd was met ingestoken bloemstukjes, die niet alleen een fleurig aanzien gaven, maar ook een welriekende geur verspreidde ter verwelkoming van de genodigden.
“ Dag mevrouw Storm,” begroette een aantal bestuursleden hun voorzitster. Ook de burgemeester Van Berckel behoorde tot de genodigden en nam de vriendelijkheden jegens zijn persoon welwillend in ontvangst. Mienette opende de voordeur van haar schooltje en nodigde iedereen plaats te nemen in het leslokaal waar nog snel een aantal stoelen werden bijgezet om iedereen van een zitplaats te voorzien. De lessenaar, uitbundig versierd met slingers e.d., en waarop een grote fles inkt prijkte, stond prominent in het midden voor het schoolbord. Op het schoolbord was door mevrouw van der Starre, de lerares, een geweldig grote tekening in kleurkrijt aangebracht met het thema ‘Opening’.
Nadat iedereen plaats had genomen en zich te goed had gedaan aan een versnapering, gaf mevrouw Roorda- de Jong het teken dat men kon beginnen. Zij stelde zich op achter de lessenaar en sprak een welkomstwoord tot de aanwezigen;

“ Zeer geachte plaatsgenoten, bestuursleden, ouders en andere belangstellenden.

Het is mij een grote eer het woord tot u te mogen richten en u allen welkom te heten in ons nieuwe schoolgebouw waar het onderwijs aan onze leerlingen zal worden gegeven. Bijzonder welkom heet ik de burgemeester, dhr. Van Berckel en de regent van het meisjesweeshuis, dhr. Van Koetsveld. Ik kan u vertellen dat de oprichting van onze school niet zonder slag of stoot is verlopen. Na veel zoeken en vergaderen hebben wij mevrouw Storm- v.d. Chijs bereid gevonden haar woning in te willen richten voor het geven van onderwijs aan jonge meisjes van onze stad die het onderwijs aan de stadsschool hebben doorlopen. Wij zijn er van overtuigd dat het vervolgonderwijs, dat aan onze school zal worden gegeven, een waardevolle aanvulling zal zijn op het bestaande onderwijs in onze stad. Het zal onze jonge meisjes een ruimere horizon bieden voor de toekomst die hen voor ogen staat. Voor het realiseren van dit onderwijs hebben wij als bestuur een beroep gedaan op mevrouw van der Starre die haar kennis en kunde zal overbrengen op onze leerlingen. Zij zal dit onderwijs op alle ge-

bieden, die ons als bestuur voor ogen staan, verzorgen zowel op het intellectuele vlak als op het praktische deel van onze opleiding. Omdat wij ons realiseren een pas beginnende onderwijsinstelling te zijn en met een gering aantal leerlingen starten, hopen wij in de nabije toekomst meer bekendheid te geven aan ons vervolgonderwijs die wij als uniek beschouwen in Nederland. Zodra de toevloed aan leerlingen groter wordt, zullen wij ons als schoolbestuur beraden op een uitbreiding van het aantal leslokalen in dit gebouw.

Wij verwachten elk nieuw cursusjaar een verdubbeling te realiseren van het aantal leerlingen zodat wij na een paar jaren zijn uitgegroeid tot een school van formaat. Maar voordat het zover is, wil ik graag het woord geven aan onze voorzitster mevr. Storm-v.d. Chijs om haar opvattingen over de noodzaak van onderwijs aan jonge meisjes tussen de 12 en 15 jaar oud te verwoorden."

Een applaus klaterde op en mevrouw Roorda- de Jong nodigde met een eenvoudig handgebaar Mienette uit plaats te nemen achter de lessenaar. Vlug werd er door twee dames van het bestuur een voetenbankje voor de lessenaar geplaatst om Mienette een hoger standpunt te laten innemen, zodat niet alleen haar hoofd boven de lessenaar zou uitsteken. Mienette stond rechtop achter de lessenaar, rekte zich wat uit om iets langer te lijken en stond als een volleerd redenaar voor haar toehoorders. Zij was gestoken in een net bruin mantelpakje, dat nu in de mode was voor mensen van gegoede komaf, en droeg op haar hoofd een klein bruin luifelhoedje met een groene veer die bij elke hoofdbeweging het publiek toeknikte.

" Beste mensen, ouders, magistraten en iedereen die de moeite heeft genomen deze opening van onze school te willen meemaken. De vraag, die aan mij opdringt, is de volgende; waarom vindt ik het onderwijs aan jonge meisjes van 12 tot 15 jaar zo belangrijk? Om een eenvoudig antwoord te geven na het doorlopen van een stadsschool is de ontwikkeling van een jonge geest en individu nog lang niet ten einde. Niet alleen een jongeman moet zich op die leeftijd nog ontwikkelen maar ook de jonge vrouw. En dat laatste is gezien de geschiedenis van het onderwijs schandelijk achtergebleven.

Ik wil dan ook deze voordracht beginnen met een gedicht van de Engelse dichter Shelley;

….frank, beautiful and kind
As the free heaven, wich rains fresh light and dew
On the wide earth….
From costums evil taint exempt and pure;
Speaking the wisdom once they could not think,
Looking emotions once they feared to feel,
And changed to all wich once they dared not be
Yet being now, made earth like heaven….

Dit visioen van de vrouw in de toekomst, verwoord door Shelley, in zulke schone zinnen geschetst, zweefde mij voor de geest toen ik mij voornam haar beeld in enige vaste trekken weer te geven. Dit tijdperk, vervuld met twistvragen en botsingen van allerlei soort, zal niet eerder eindigen dan wanneer de vrouw, in en buiten het huwelijk, voor de wet gelijkstelling met de man zal hebben verkregen. Wanneer een dergelijke hervorming in de samenleving zal hebben plaatsgevonden en dat hierdoor aan de hatelijke mededinging tussen beide

seksen op een voor beide partijen bevredigende wijze, een eind wordt gemaakt en derhalve de arbeid, zowel in het bedrijf tot eigen onderhoud als de arbeid in de huishouding, minder zwaar op de vrouw zal drukken dan op heden het geval is. Het is best mogelijk dat pas tegen het eind van de volgende, de twintigste, eeuw, het vrouwentype van onze dagen tot het onhoudbare zal zijn gestegen en een nieuw type vrouw uit die ontwikkeling zal ontstaan. Mijn ideaal van de toekomstige vrouw - en als men zich in een droombeeld verdiept mag men zeer ver verdwalen in het rijk der fantasie - dat zij zal worden een wezen van grote tegenstrijdigheid die tot een harmonisch akkoord zal worden verenigd. Zij zal zich doen kennen als zeer veelzijdig maar tevens als een gesloten geheel; als een rijke schat van volmaakte eenvoud; als een zeer beschaafd, flink ontwikkeld wezen en toch oorspronkelijk; als een sterk sprekende, echt menselijke persoonlijkheid in een volkomen openbaring van het innig vrouwelijke.

Deze moderne vrouw zal in staat zijn de ernst van wetenschappelijke arbeid te verstaan in een vrije gedachtenloop in een artistieke schepping. Zij zal de noodzakelijkheid inzien van de wetten van de natuur en de daardoor ontstane ontwikkelingen; zij zal bij een sterk gevoel van solidariteit belangstellen in hetgeen dat dient tot het algemeen nut. Omdat zij meer weet en helderder denkt dan de vrouw in onze dagen, zal zij ook rechtvaardiger oordelen; omdat zij krachtiger is zal zij beter zijn; omdat zij verstandiger is, zal zij ook zachtzinniger zijn. Zij kan de dingen des levens breder opvatten, ze in een juist perspectief van het groter geheel plaatsen. Het gevolg hiervan is, dat zij langzamerhand verscheidene vooroordelen, die men nu vrouwelijke deugden noemt, laat varen. Op deze wijze wordt het levensbewust zijn van de moderne vrouw verhoogd, haar ervaring wint aan diepte; haar gevoelsleven, haar zin voor het schone, haar talenten worden ontwikkeld en fijner beschaafd. Zij wordt gedurende deze ontwikkeling gevoeliger voor indrukken; zij voelt en gevoelt levendiger en geniet meer, maar, lijdt tegelijkertijd ook heviger wanneer het leven haar tegenzit, dan de vrouw van nu.

De vrouw der toekomst zal niet alleen veel hebben geleerd, zij zal ook zeer veel hebben vergeten, vooral de hedendaagse feministische en antifeministische dwaasheden. Zij zal met alles waarover zij beschikt trachten het geheel van de liefde te vinden en te verhogen. Reeds lang leefde de vrouw der toekomst in de droombeelden van de man. Zij wordt geschapen naar het beeld dat hij van haar heeft gemaakt. Maar het vrouwelijke ideaal van de moderne man is geenszins de vermannelijkte vrouw maar de veelzijdig ontwikkelde openbaring van; 'Das ewig Weibliche'

Dit nieuwe vrouwtype is reeds bij tussenpozen ons verschenen, niet alleen in onze dagen maar ook in vroegere jaren. Ik herinner u aan Heloïses brieven uit de Middeleeuwen, in de tijd van de Hervorming schilderde Leonardo da Vinci haar als Mona Lisa. In de achttiende eeuw hield zij salon als mademoiselle de Lespinasse en in onze eeuw heeft zij het lied der liefde gezongen als Elisabeth Baret Browning. Zij heeft ons vanaf het toneel toegesproken als Eleanora Duse en als een edelsteen is haar wezen gekristalliseerd door het woord van de dichter Shelley."

Mienette keek eens naar haar toehoorders en vervolgde haar voordacht met de volgende woorden;

" Met de opening van deze school hoop ik dat wij als bestuur en onderwijzend personeel, een invulling te kunnen geven aan dat toekomstbeeld van de moderne vrouw dat ik u zojuist geschetst heb. Een toekomstideaal waarin elk meisje, elke vrouw zelf kan en mag beslissen hoe zij haar leven inricht. Een leven waarin zij beslissingen aangaande haarzelf en haar toekomst kan nemen en niet afhankelijk meer hoeft te zijn van anderen die haar lot of levensideaal in hun handen willen nemen. Ik dank u zeer voor uw aandacht."

Een daverend applaus klonk op. Mienette keek tevreden naar haar toehoorders op wie zij indruk had gemaakt met haar schets van de vrouw der toekomst; een ideaalbeeld voor meisjes en vrouwen van heden ten dage.
Vervolgens stelde, op uitnodiging van mevrouw Roorda- de Jong, nadat het voetenbankje was verwijderd, de burgemeester zich op achter het spreekgestoelte.

" Geachte aanwezigen," bromde de zware mannenstem, *" verrast was ik door de plannen van mevr. Storm-v.d. Chijs toen zij mij benaderde voor het oprichten van een Leer- en Werkschool. Een school die volgens haar mening een leemte in het onderwijsaanbod van de stad Delft zou kunnen opvullen. Zelf had ik er nooit bij stilgestaan dat er een dergelijke leemte in ons onderwijs bestond. Mij heeft ze overtuigd en ik weet zeker dat deze school onder haar voorzitterschap een succes zal worden en daarom zal ik nu met een symbolisch gebaar de school openen door uit deze grote pot inkt een achttal kleine potjes te vullen ter opening van deze Leer- en Werkschool."*

De burgemeester pakte de grote inktfles, die op de lessenaar stond, met beide handen vast, trok de kurk ervan af en vulde, zonder ook maar één druppel te morsen, de kleine inktpotjes die vervolgens door Christine en Anna Susanna in de uitsparingen van de schoolbankjes werden geplaatst.
Na dit ritueel klonk er wederom een luid applaus op ten teken dat nu de Leer- en Werkschool officieel geopend was.

Nu het officiële gedeelte ten einde was stond men op om elkaar de hand te drukken en zocht men gesprekspartners op of schonk men, in het kleine keukentje, nog eens een koffie of een thee voor zichzelf in. Mienette en mevr. Roorda- de Jong onderhielden zich in een gesprek met de burgemeester en de regent van het weeshuis terwijl Christine met Anna Susanna en Jacobus aanschoven aan het bankje waar de dames Van Calcar zich genesteld hadden.
" Kom gezellig bij ons zitten, mevr. v.d. Chijs," nodigde een van de dames Van Calcar Christine uit.
" Graag gedaan, mevrouw Van Calcar." zei Christine.
" Wie heeft u bij zich, als ik vragen mag," zei de eerst aangesprokene mevrouw Van Calcar.
" Ik heb mijn nichtje Anna Susanna en mijn neef Jacobus meegebracht voor deze officiële opening. Mag ik u beiden aan u voorstellen?"
De dames Van Calcar stelden zich voor als Anna, de jongste van de twee en haar zuster Jetske.
" Ik meende toch echt dat deze school uitsluitend bedoeld was voor jonge meisjes," zei de Jetske Van Calcar enigszins onthutst.
" Ja, ja, dat is ook zo," haastte Christine zich te zeggen.
" Jacobus logeert een korte periode bij ons maar Anna is daadwerkelijk ingeschreven als leerling van deze school. Ik hoop dat zij veel baat zal hebben aan het onderwijs dat vanaf morgen aan haar gedoceerd zal worden."
" Is Anna Susanna een nichtje van uw kant van de familie?"

“ O nee hoor. Zij is de enige dochter van Jan Theodoor, een oudere broer van mijn man Jacobus. Zij is in de Oost opgegroeid maar heeft door moeilijke omstandigheden zoals ziekten van haarzelf en haar ouders, weinig onderwijs in de Oost kunnen ontvangen en deze school is ideaal voor haar. Het is ook een soort van herhaalschool en zal haar onderrichten in die zaken waarin het onderwijs in de Oost tekort is geschoten.”
“ Mag ik nog even doorvragen, Christine?”
“ Jazeker.”
“ Zijn de vader en moeder van Anna Susanna onlangs niet overleden?”
“ Ook dat is correct. Anna woont nu, na het overlijden van mijn schoonmoeder, definitief bij ons en maakt deel uit van ons gezin.”
“ Prachtig, Christine, zoals jullie dat als gezin hebben opgelost. Werkelijk prachtig.”
“ En de jongeman?” vroeg Anna Van Calcar die er iets jonger uit zag dan haar zus, “ wie is deze jongeman?”
“ Nu Jacobus, vertel jij zelf maar aan de dames wie jij bent, je bent tenslotte al zestien jaar.”
Jacobus keek zijn tante een moment aan, schraapte zijn keel en antwoordde; “ Ik ben Jacobus v.d. Chijs. Mijn vader is directeur van het Penningkabinet in Leiden. Hij is een broer van oom Jacobus en tante Mienette. Mijn vader heet Pieter Otto en is zoals ik het van opa en oma heb gehoord de oudste van hun vier kinderen.”
“ En wat doe jij in je leventje. Werk je al of zit je nog op school?” vroeg de Jetske Van Calcar.
“ Ik zit nog op school, ik ben pas toegelaten tot het gymnasium en ik wil begin november starten aan een studie medicijnen aan de faculteit te Leiden maar ik ben helaas niet ingeloot waardoor ik nu een jaar niet kan studeren. Ik wil graag arts worden.”
“ Zo, dat is zeer lovend. En nu logeer je bij je tante en oom,” reageerde Jetske Van Calcar.
“ Jazeker mevrouw. Twee weken logeer ik bij hen maar vanaf twintig september vertrek ik met m’n tante Mienette voor een reis door Europa. Wij hebben al een reisplan gemaakt. We reizen eerst met de stoomboot naar Duitsland dan verblijven wij een week aan het hof van koning Wilhelm van Württemberg en vervolgens reizen we naar Zwitserland. Daarna gaan we Italië bezoeken, ons eindreisdoel is Rome. Ik verheug me erg op deze reis. Volgens tante Mienette zal dat reizen mij goed doen en mijn blik op de wereld verruimen.”
“Dat is zeker een waar woord, jongeman.”
Inmiddels had Mienette haar gesprekken met diverse personen afgerond en kwam zij gezellig bij het groepje rond de vrijgezelle dames Van Calcar zitten.
“ Hebben jullie gezellig gebabbeld, Anna Susanna en Jacobus?”
“ Prachtig gesproken, Mienette, “ zei Jetske Van Calcar “ hoe duidelijk en helder jij je ideeën kunt formuleren. Geweldig gewoon!”
“ Tja,” zei Mienette, “ het is ook voor de publiciteit. Wij vrouwen van betere komaf moeten het voortouw nemen als we voor de jongere meisjes iets willen betekenen. Investeren in onderwijs is naar mijn mening noodzakelijk voor de ontwikkeling van de vrouw.”
“ Zeg Mienette, “ zei Anna Van Calcar, “ zou het niet aardig zijn als jij eens contact opneemt met een kennisje van ons nl. Elise Schiotling? Zij heeft ook moderne ideeën over onderwijs en opvoeding van meisjes. Misschien kunnen jullie wel samen optrekken in deze materie. Elise Schiotling, die in Amsterdam woont, heeft heel wat bekendheid gekregen door het schrijven van kinderboeken.”
“ Maar in haar kinderboeken richt zij zich op de allerkleinsten. Ik ben juist van mening dat je de wat oudere meisjes moet ontwikkelen in de moderne zaken en ontwikkeling van onze maatschappij.”
“À propos,” onderbrak Jetske de discussie tussen Mienette en haar zus, “ deze jongeman hier [wijzend op Jacobus], beweert dat jullie samen op reis gaan. Hoe zit dat precies en waarom nu?”

“ O, dat is makkelijk uit te leggen. Bij het overlijden van mijn moeder vorig jaar, heb ik van de kroonprinses Sophie een prachtige meelevende brief ontvangen. In deze brief nodigde zij mij uit voor een audiëntie op het paleis Plein 23 om weer eens wat bij te praten, tijdens dit gesprek, nu enige maanden geleden, stelde zij voor een vrijbrief te willen leveren voor een bezoek aan haar vader Wilhelm van Württemberg in Stuttgart. Nu tegen zo’n aanbod durf ik geen nee te zegen. Bovendien verzekerde ze mij dat ik met die vrijbrief kon gaan en staan in heel Europa en eventueel andere bevriende hoven kon gaan bezoeken, bijv. in Italië, Frankrijk of Zwitserland. Ik heb dat aanbod geaccepteerd en Jacobus als reisgezel laten toevoegen in de vrijbrief. Van daar dat wij samen in de loop van september op reis gaan. Eerst naar Duitsland naar Stuttgart om het toegezegde bezoek aan koning Wilhelm gestand te doen en vervolgens verder te reizen naar Zwitserland en Italië. Ik denk erover om op de terugweg Frankrijk te bezoeken, maar dat zal de toekomst ons leren.”
“ Heb je al een vertrekdatum geprikt, Mienette?” informeerde Christine.
“ Min of meer. Mijn streven is om rond twintig september te vertrekken het kan ook wat later worden. Ik denk dat onze reis zeker drie maanden gaar duren. Je hebt daar toch geen bezwaar tegen, Jacobus? Ik wil eigenlijk nog een oogje in het zeil houden als de school straks daadwerkelijk start. Niet dat ik de kundigheid van onze lerares, mevr. v.d. Starre in twijfel trek, maar gewoon uit nieuwsgierigheid.”
Nu de meeste bezoekers van deze officiële opening van de school al waren vertrokken en alleen nog maar een paar bestuursleden zich in het pand ophielden, besloten Mienette en haar gesprekspartners van het gezelschap ook het pand te verlaten waarbij Mienette en Christine hartelijk afscheid namen van de dames Van Calcar en de nog aanwezige bestuursleden van de Leer- en Werkschool.

Vertaling gedicht Shelley;

….vrij, schoon en goed, als de open hemel, wiens
Regen wazig en zacht de gehele aarde verfrist….
Ontwassen aan het kwaad van de vormendienst
Eenvoudig en rein; een taal sprekend van ’t verlicht
Verstand, waaraan door haar voorheen zelfs niet
Gedacht werd; aandoeningen onder ogen ziende,
Die zij voorheen vreesde te gevoelen; en aldus
Ontwikkeld tot alles wat zij voorheen niet durfde te zijn;
Maar toch aards en hemels tegelijk, ook nu!